

Comparative Study of Children and Adolescents' Protection Law in Iran and Egypt

Amin Jafari¹, Maryam Shajirat²

Abstract

This study was conducted by reviewing the laws and regulations of Iran and Egypt concerning children and adolescents, and also international standards such as the Convention on the Rights of the Child and the Beijing Rules as well to compare and analyze issues including children and adolescents protection rules in Iran and Egypt, the minimum and maximum age of criminal responsibility, type and extent of criminal responsibility in different age groups in both Iran and Egypt. Then, the extent of compliance of two countries rules with international rules was assessed. Our results revealed that Iran has not complied with the principles of legislation in drafting the protection laws for children and adolescents. The adoption of numerous and dispersed laws in the pre and post revolution has undermined the principle of accessibility of the law, then these circumstances make it difficult to protect children and adolescents with It is a problem and finally prevent the realization of access to justice. In Egypt, the minimum and maximum age for criminal responsibility is 12 and 18 years, respectively, also the minimum age of civilian custody is 21 years, while in Iran's law, there is not the same approach regarding minimum and maximum age of criminal responsibility due to punishments of crimes are classified into discretionary, retaliate. This result has controversy with international regulations.

Keywords

Criminal Responsibility, Children and Adolescents, Iran, Egypt, International Documents

1. Assistant Professor, School of Law, Allameh Tabatabai University, Tehran, Iran.

2. Master Student, School of Law, Allameh Tabatabai University, Tehran, Iran. (Corresponding author) Email: maryamshajirat92@gmail.com

Please cite this article as: Jafari A, Shajirat M. Comparative Study of Children and Adolescents' Protection Rules in Iran and Egypt. Child Rights J 2019; 1(2): 45-69.

بررسی تطبیقی قوانین حمایتی اطفال و نوجوانان در ایران و مصر

امین جعفری^۱

مریم شجیرات^۲

چکیده

پژوهش حاضر با مطالعه قوانین و مقررات ایران و مصر راجع به کودکان و نوجوانان و اسناد و موازین بین‌المللی از جمله کنوانسیون حقوق کودک و مقررات پکن به تطبیق موضوعاتی چون قوانین حمایتی راجع به اطفال و نوجوانان در ایران و مصر، حداقل و حداکثر سن مسئولیت کیفری، نوع و میزان مسئولیت کیفری در دوره‌های سنی مختلف در دو کشور ایران و مصر پرداخته است و با تحلیل و بررسی موضوعات مذکور میزان انطباق دو کشور ایران و مصر با موازین بین‌المللی را مورد مذاقه قرار داده است. حاصل پژوهش این است که کشور ما در تدوین قوانین حمایتی اطفال و نوجوانان اصول قانون‌نویسی رعایت نشده است، وضع قوانین متعدد و پراکنده در قبل و بعد از انقلاب اصل قابل دسترس بودن قوانین را مخدوش نموده است و این موضوع حمایت از کودکان و نوجوانان را با مشکل مواجه می‌کند و مانع تحقق عدالت است. در قانون مصر حداقل سن مسئولیت کیفری را در تمام جرائم ۱۲ سال و حداکثر سن مسئولیت کیفری ۱۸ و سن رشد در معاملات مدنی را ۲۱ سال تمام میلادی است، در حالی که قانون ما با توجه به تقسیم‌بندی جرائم به حدود، قصاص و تعزیرات رویکرد یکسانی نسبت به حداقل و حداکثر سن مسئولیت کیفری نداشته و این اقدام مخالف صریح مقررات بین‌المللی است.

۱. استادیار، گروه آموزشی حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق کیفری اطفال و نوجوانان، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.
(نویسنده مسؤول)
Email: maryamshajirat92@gmail.com

نوع مقاله: پژوهشی تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۷/۱۱/۱۰ تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۸/۴/۱۵

واژگان کلیدی

مسئولیت کیفری، اطفال و نوجوانان، ایران، مصر، اسناد بین‌المللی

مقدمه

در این تحقیق در گام نخست قوانین حمایتی کودکان و نوجوانان بزه‌کار و مسؤولیت کیفری آنان در ایران و مصر مورد بررسی قرار می‌گیرد و از لحاظ شیوه و سبک تحقیق به صورت تطبیقی و مقارنه‌ای صورت گرفته است، به نحوی که حمایت کیفری از کودکان و نوجوانان بزه‌کار را در مقررات داخلی و خارجی به طور مشخص مقررات ایران و مصر و میزان انطباق آن‌ها با اسناد و موازین بین‌المللی، بررسی و مقارنه قرار داده می‌شود. مقارنه و تطبیق، مقایسه و ارزیابی در پی دارد، لذا این تحقیق علاوه بر مقارنه و تطبیق نکات قوت و ضعف هر یک از نمونه‌های تحقیقی (مقررات داخلی ایران و مصر) را با توجه به اسناد و موازین بین‌المللی مشخص خواهد کرد و آشکار خواهد کرد که کدام مقنن در رعایت مقررات بین‌المللی پیشگام بوده است.

ایران و مصر هر دو کشوری پهناور، کهن و صاحب بزرگ‌ترین تمدن بشری هستند و همچنین سابقه قانونگذاری این دو کشور در جایگاه خاص و ویژه‌ای بوده است، مصر کشوری است که اولین قانون بشری به نام «قانون تحوت» یا قانون توت را وضع کرد. این قانون توسط ملک مینا حدود ۴۲۰۰ سال قبل از میلاد و قبل از قانون حمورابی وضع شد (۱). کشور ما نیز صاحب قانون حمورابی یک مجموعه کامل حقوقی ۲۸۲ ماده‌ای به عنوان نخستین سند شناخته‌شده متعلق به سال‌های حدود ۱۷۰۴ تا ۱۶۶۲ پیش از میلاد بوده است (۲). جایگاه و سابقه تقنینی این دو کشور نویسنده را به مطالعه تقنینی این دو کشور در مورد اطفال ترغیب نمود. هدف اصلی در این تحقیق تطبیق مواضع مقررات داخلی ایران با مقررات مصری در زمینه حمایت کیفری اطفال و نوجوانان با هدف اصلاح مقررات حمایتی کیفری اطفال و نوجوانان است و این‌که آیا این دو کشور در وضع قوانین راجع به اطفال اصول قانون‌نویسی را رعایت کرده‌اند. نوع مسؤولیت کیفری اطفال و حداقل سن مسؤولیت کیفری در آن‌ها چگونه است.

ایران و مصر هر دو کشوری پهناور، کهن و صاحب بزرگ‌ترین تمدن بشری هستند و همچنین سابقه قانونگذاری این دو کشور در جایگاه خاص و ویژه‌ای بوده است، مصر کشوری است که اولین قانون بشری به نام «قانون تحوت» یا قانون توت را وضع کرد. این قانون توسط ملک مینا حدود ۴۲۰۰ سال قبل از میلاد و قبل از قانون حمورابی وضع شد (۱). کشور ما نیز صاحب قانون حمورابی یک مجموعه کامل حقوقی ۲۸۲ ماده‌ای به عنوان نخستین سند شناخته‌شده متعلق به سال‌های حدود ۱۷۰۴ تا ۱۶۶۲ پیش از میلاد بوده است (۲). جایگاه و سابقه تقنینی این دو کشور نویسنده را به مطالعه تقنینی این دو کشور در مورد اطفال ترغیب نمود. هدف اصلی در این تحقیق تطبیق مواضع مقررات داخلی ایران با مقررات مصری در زمینه حمایت کیفری اطفال و نوجوانان با هدف اصلاح مقررات حمایتی کیفری اطفال و نوجوانان است و این‌که آیا این دو کشور در وضع قوانین راجع به اطفال اصول قانون‌نویسی را رعایت کرده‌اند. نوع مسؤولیت کیفری اطفال و حداقل سن مسؤولیت کیفری در آن‌ها چگونه است.

پیشینه تحقیق و پژوهش

روش تحلیل و واکاوی منتخب در این پژوهش به تناسب موضوع آن روش تحلیلی، تطبیقی و انتقادی است. به عبارت دیگر موضع قانونگذار ایران و مصر در خصوص یک امری را بیان و سپس به ارزیابی آن با توجه به معیارهای بین‌المللی پرداخته شد. در این راستا در جمع‌آوری مطالب با استفاده از شیوه کتابخانه‌ای و رجوع به منابع و مآخذ عربی فارسی اعم از کتب، مقالات، پایان‌نامه - روش متداول در تحقیقات علوم انسانی - داده‌های لازم جمع‌آوری، بررسی، تطبیق و ارزیابی شد.

این تحقیق با مشکل کمبود منابع تألیفی عربی اختصاص داده‌شده به اطفال و نوجوانان رو به رو گشت، لیکن نگارنده حاضر با استفاده از منابع عربی عام از جمله کتب، مقالات، پایان‌نامه‌ها، اطلاعات لازم را استخراج نمود و در کنار منبع اصلی پژوهش که همانا قوانین کشور مصر است، به دست تحلیل و ارزیابی سپرد. از این رو هر آنچه در این پژوهش در خصوص حمایت کیفری از اطفال و نوجوانان بزه‌کار در کشور مصر مشاهده می‌کنید، نتیجه تحلیل‌های نگارنده حاضر با استناد به قوانین مربوطه است.

در زمینه حمایت کیفری از اطفال و نوجوانان بزه‌کار در مقررات داخلی پژوهش‌هایی در قالب پایان‌نامه و مقاله به قرار زیل انجام شده است:

۱- پایان‌نامه: «بررسی حمایت‌های کیفری از اطفال و نوجوانان در حقوق ایران و اسناد بین‌المللی» (۳) اثر طاهره زارع: این پایان‌نامه با پژوهش حاضر این تفاوت را دارد که در مباحث محتوایی حمایت‌های کیفری از اطفال و نوجوانان بزه دیده را با اسناد بین‌المللی تطبیق داده است، در حالی که پژوهش حاضر این حمایت‌های تقنینی اطفال و نوجوانان بزه‌کار با نظام حقوقی مصر مورد تطبیق قرار داده است؛

۲- مقاله «سیر تحول قوانین کیفری حمایتی کودکان و نوجوانان در حقوق ایران» (۴) اثر حسنعلی مؤذن‌زادگان: این مقاله حمایت‌های کیفری از اطفال و نوجوانان را از لحاظ پیشینه و تحول ارزیابی نموده و چون در سال ۱۳۸۷ نگاشته شده، مقدم در قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ می‌باشد و بیشتر با نگاه انتقادی بوده که بسیاری از این

انتقاداتها در قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ مرتفع شده است و علاوه بر آن این مقاله راجع به تطبیق ایران و مصر نیست؛

۳- پایان نامه «حمایت کیفری از اطفال و نوجوانان بزه‌دیده در حقوق ایران و مصر» (۵) حسن باوی: این پایان‌نامه با پژوهش حاضر این تفاوت را دارد که به بررسی حمایت‌های کیفری از بزه‌دیده را موضوع خود قرار داده، در حالی که بستر موضوع پژوهش کنونی حمایت اطفال و نوجوانان بزه‌کار می‌باشد.

در این پژوهش قوانین حمایتی اطفال و نوجوانان بزه‌کار در ایران و مصر مورد مطالعه قرار گرفت و سن مسؤولیت کیفری اطفال در دو قانون با هم تطبیق داده شد.

گفتار نخست: قوانین حمایتی اطفال و نوجوانان در ایران و مصر

دکتر
جعفری، مریم
تبریزی
(۱)

مسلماً تصویب قوانین حمایتی از کودک و نوجوان فقط ضامن آینده و زندگی آنان نمی‌باشد، بلکه این نوع رفتار هم جامعه را از آسیب و گزند مصون می‌دارد و هم پیشرفت آن جامعه را تضمین می‌کند، زیرا کودک امروز همان جوان فردای جامعه ماست و به همین دلیل است که قانونگذاران در دو سطح داخلی و بین‌المللی حمایت همه‌جانبه از آنان را مورد توجه قرار داده‌اند تا در آینده جامعه‌ای بهتر را برای خود رقم بزنند (۶)، لذا در یک نظام حقوقی کودک‌مدار، کلیه قوانین و مقررات باید همسو با منافع عالیه کودک و نوجوان مدون گردد (۴)، لذا اسلام و تمام جوامع بشری برای حمایت از کودکان که ادامه‌دهنده نسل بشریت هستند، از دوره جنینی حقوقی را برای آنان ایجاد کرده است و قانون و شریعت با او مانند یک فرد زنده برخورد می‌کنند و در زمان تولد بر حمایت از او افزوده می‌شود، حقوقی از جمله ارث، وصیت، نسب، تربیت، آموزش و... حقوقی هستند که به هیچ وجه نباید مورد مسامحه و کوتاهی و غفلت واقع شوند، زیرا طفل یا کودک مستعد است تا هر آن حق خود را از دست بدهد (۷).

۱- قوانین حمایتی مصر از کودک و نوجوان

قانونگذار مصری حمایت از اطفال را در یک قانون خاص تحت عنوان قانون حقوق کودک مصر (۸) بیان نموده است. این قانون در سال ۱۹۹۶ تصویب شد و در سال ۲۰۰۸ مورد اصلاحات قرار گرفت و چند باب به آن افزوده شد. قانون حقوق کودک مصر به صورت جامع و کامل تمام ابعاد حمایتی اطفال را مورد توجه قرار داده است و با تصویب این قانون از پراکنده نویسی پیشگیری کرده است، لذا تمام موارد مربوطه به منع بهره‌کشی از کودکان، تربیت کودک، آموزش و پرورش، حقوق مادران شاغل، حقوق اطفال کارگر و همچنین مقررات مجازات اطفال، کیفیت دادگاه اطفال، آیین دادرسی اطفال و مسؤولیت کیفری آنان را در قالب یک قانون واحد و جامع مورد توجه قرار داده است. در حال حاضر قانون حقوق کودک مصر مصوب ۱۹۹۶ با اصلاحات سال ۲۰۰۸ تمام جنبه‌های حمایتی کودکان و نوجوانان را بیان نموده است. این قانون شامل ۹ باب و جمعاً ۱۴۴ ماده می‌باشد. ترکیب باب‌ها و فصل‌های آن به قرار ذیل است:

باب اول این قانون شامل کلیات می‌باشد، در ماده ۲ بیان می‌دارد: «منظور از طفل در این قانون هر شخصی است که سن او از هجده سال تمام میلادی بیشتر نباشد» (۸) و در سایر مواد این باب وظایف دولت در قبال اطفال و مادران و حقوقی اولیه و ذاتی اطفال از جمله حق حیات و بقا و رشد در کانون خانواده، حق برابری و عدم تبعیض جنسی نژادی و دینی، منع هر گونه آسیب جسمانی، روحی و عنف را بر شمرده است. باب دوم تحت عنوان مراقبت‌های بهداشتی طفل می‌باشد و شامل پنج فصل است: فصل اول اشخاص مجاز در کمک به زایمان، فصل دوم نوزادان، فصل سوم تربیت اطفال و واکسیناسیون اطفال، فصل چهارم کارت واکسیناسیون، فصل پنجم تغذیه کودک. باب سوم تحت عنوان رفاه اجتماعی اطفال شامل سه فصل است: فصل اول حضانت اطفال، فصل دوم رفاه شهروندان (ویژه اطفال نامشروع)، فصل سوم حفاظت در برابر خطرات ترافیکی.

باب چهارم تحت عنوان آموزش و پرورش شامل سه فصل است: فصل اول اهداف آموزش و پرورش، فصل دوم ورزش کودکان، فصل سوم مراحل آموزش و پرورش.

باب پنجم تحت عنوان مراقبت از کودکان کار و مادران شاغل است و شامل دو فصل است: فصل اول حمایت از کودکان کار و فصل دوم حمایت از مادران شاغل. باب ششم تحت عنوان توانبخشی و حمایت از کودکان معلول می‌باشد. باب هفتم تحت عنوان نیازهای فرهنگی کودک. باب هشتم درمان مجرمانه کودک. باب نهم شوراهای ملی برای کودکان و مادران.

۲- قوانین حمایتی ایران از کودکان و نوجوانان

قانونگذار ما برای حمایت از اطفال و نوجوانان به وضع دو دسته از قوانین، یعنی قوانین حمایتی کیفری و قوانین حمایتی غیر کیفری پرداخته است، البته این حمایت‌ها به صورت جامع و کامل در یک قانون قرار ندارد، بلکه به مرور زمان و در بین سایر قوانین به صورت خاص و موردی مورد اشاره قرار گرفته شده‌اند. در ذیل مطلب به پاره‌ای از این قوانین اشاره می‌شود:

- قانون حمایت از کودکان و نوجوان ۱۳۸۱.

- قانون مبارزه با قاچاق انسان ۱۳۸۳: در تبصره یک ماده ۳ این قانون در راستای حمایت کیفری از کودکان و نوجوانان آمده است که «چنانچه فرد قاچاق شده کم‌تر از هجده سال تمام داشته باشد و عمل ارتكابی از مصادیق محاربه و افساد فی الارض نباشد، مرتکب به حداکثر مجازات مقرر در این ماده محکوم می‌شود.»

- ماده واحده تصویب کنوانسیون ممنوعیت و اقدام فوری برای محو بدترین اشکال کار کودک ۱۳۸۰.

- قانون حمایت از کودکان و نوجوانان بی‌سرپرست و بدسرپرست ۱۳۹۲.

- قانون تأمین زنان و کودکان بی‌سرپرست ۱۳۷۱.

- قانون ترویج تغذیه با شیر مادر و حمایت از مادران در دوران شیردهی ۱۳۷۴.

- قانون راجع به آموزش و پرورش عمومی و اجباری و مجانی ۱۳۲۲ با اصلاحات ۱۳۵۰.

- قانون تأمین وسایل و امکانات تحصیل اطفال و جوانان ایرانی مصوب ۱۳۵۳.

- قانون ثبت احوال ۱۳۵۵ با اصلاحات ۱۳۵۵: راجع به الزام ثبت واقعه ولادت و دریافت شناسنامه.

- قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲: راجع به مقررات ماهوی کیفری از جمله مسؤولیت کیفری اطفال و نوجوانان و نحوه تعیین اقدامات تأمینی و تربیتی و مجازات آنها.

- قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ با اصلاحات ۱۳۹۴: مقررات مربوط به صلاحیت دادگاه اطفال و نوجوانان و نحوه رسیدگی و تشکیل دادگاه، ویژگی و شرایط قاضی اطفال، نحوه حضور اطفال و نوجوانان و ولی و وکیل آنان و به طور کلی تمام مقررات شکلی راجع به جرائم اطفال و نوجوانان.

همچنین سایر قوانین و مقررات داخلی که به صورت پراکنده در راستای تأمین منافع عالیه اطفال و حمایت از آنان تدوین و تصویب شده‌اند.

با مقایسه و تطبیق قوانین حمایتی اطفال و نوجوانان در ایران و مصر اولین نکته‌ای که نظر خواننده را به خود جلب می‌کند، ضعف در قانون‌نویسی است. قانون‌نویسی و قانونگذاری دارای مجموعه‌ای از اصول و موازین است و در واقع این اصول سنجه‌ای برای قانون «خوب» محسوب می‌شود و ملاکی برای تمییز قانونگذاری و قانون اصولی از قانونگذاری و قانون غیر اصولی شمرده می‌شوند. این اصول باید در خدمت شهروندان و تأمین امنیت و تضمین حقوق آنها می‌باشد. کشور هلند در سال ۱۹۹۱ فهرستی از اصول تحت عنوان اصول قانون با کیفیت در هلند ارائه داده است، اصول مندرج در این فهرست عبارت است از: قانونی‌بودن، انطباق با قانون اساسی، معاهدات بین‌المللی و اعمال کلی حقوقی، کارآمدی و اثربخشی، متناسب‌بودن، عملی بودن (قابلیت اجرا)، هماهنگی، سادگی، و وضوح و قابل دسترس‌بودن است (۹). در تطبیق «قانون حمایت کودک مصری» با قوانین حمایتی ایران اولین موضوعی که به چشم می‌خورد، اصل قابل دسترس‌بودن قانون (پراکندگی قوانین و تورم قوانین) است. در واقع وجود این همه قوانین پراکنده در خصوص اطفال و نوجوانان باعث ایجاد معضل قانونگذاری پراکنده به معنای قانونگذاری موردی، متعدد و بدون توجه به دیگر اجزای نظام حقوقی است که نشانگر عملکرد تقنینی بدون کارشناسی بایسته و تعجیل قانونگذار در قانونگذاری است.

نتیجه فاصله گرفتن از اصول قانون نویسی و شتاب زدگی در تصویب قوانین به وجود آمدن معضلاتی، چون ضعف قوه مجریه، تصویب قوانین سست و بی مایه، ازدیاد بزه کاری، سیاست جنائی ناکارآمد، اعتراض مجامع بین المللی مبنی بر نقض حقوق بشر در ایران است (۱۰).

قانون گذاری پراکنده به وضوح، قابلیت دسترسی به قانون و نظام حقوقی (فهم و آگاهی شهروندان از قانون) به عنوان یکی از مؤلفه های حاکمیت لطمه می زند و آگاهی شهروندان از قوانین و فهم و اطلاع نسبت به نظام حقوقی را با دشواری های فراوان مواجه می کند (۹). با این توضیحات پیشنهاد می گردد تمام این قوانین موجود به علاوه لایحه حمایت از کودکان و نوجوانان همگی در قالب یک قانون خاص و جامع و کامل تحت عنوان «قانون حقوق کودک و نوجوان» تدوین و تصویب گردد، زیرا پراکندگی قوانین حمایت از کودکان را با مشکل مواجه می کند و یکی از موانع تحقق اجرای عدالت است و قاضی زمانی می تواند در تحقق اجرای عدالت و ایجاد امنیت کمک کند که قوانین بی عیب و نقص باشند، ولی وجود قوانین پراکنده و متعدد باعث می شود که قاضی نتواند به راحتی حکم قضیه را پیدا کند و طبیعتاً حاصل این امر اطاله دادرسی و صدور و اجرای آرای سست در جامعه خواهد بود.

دکتر جعفری، مریم جعفری

گفتار دوم: سن مسئولیت کیفری اطفال و نوجوانان

نه در قرآن و نه در سنت، معیار دقیقی از سن مسئولیت کیفری تعیین نگردید (۱۱) و در فرایند تدوین کنوانسیون حقوق کودک به دلیل بحث های فراوان سن مشخصی به عنوان حداقل سن مسئولیت کیفری تعیین نگردید (۱۲) و فقط در ماده ۴۰ کشورهای عضو را به تعیین حداقل سن تشویق نموده است (۱۳)، لیکن کمیته حقوق کودک سازمان ملل متحد به عنوان نهاد ناظر بر اجرای کنوانسیون حقوق کودک در بررسی ادواری در سال ۲۰۰۷ در اعلامیه توضیحی شماره ۱۰ به این تصمیم رسید که سن مسئولیت کیفری کم تر از ۱۲ سال، از نظر بین المللی قابل پذیرش نمی باشد و

در عین حال به شدت توصیه می‌کند حداقل سن مسئولیت کیفری بیش از این سن و بین سنین ۱۴-۱۶ سال قرار داده شود. همچنین چهارمین قاعده از مجموعه قواعد پکن (۱۴) بیان می‌کند: «حداقل سن مسئولیت کیفری با در نظر گرفتن واقعیت‌های بلوغ عاطفی، ذهنی، و روانی، نباید در سن بسیار کمی در نظر گرفته شود.» در تفسیر قاعده چهارم چنین گفته شده است رویکرد جدید، در نظر گرفتن این موضوع است که آیا کودک می‌تواند با اجزای اخلاقی و روانی مسئولیت کیفری سازگار باشد یا خیر. این بدین معناست که آیا کودک در آن سن را می‌توان با توجه به قوه تشخیص و ادراک شخصی وی، مسؤول رفتار ضد اجتماعی دانست یا خیر (۱۵).

۱- حداقل سن مسئولیت کیفری

کشور ما برای تعیین حداقل سن مسئولیت کیفری با توجه به تقسیم‌بندی جرائم به حدود، قصاص و تعزیرات در تعیین سن مسئولیت کیفری دو نظام متفاوت را در پیش گرفته است، بدین توضیح که در جرائم تعزیری نظام مسئولیت کیفری تدریجی و در جرائم حدی و قصاص مسئولیت کیفری مطلق را به رسمیت پذیرفته است.

قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ مسئولیت کیفری در جرائم تعزیری بدون آنکه تفاوتی از حیث جنسیت داشته باشد، تابع نظام تدریجی شده و برای گروه‌های سنی مختلف اطفال، واکنش‌های متفاوتی در نظر گرفته است.

۱-۱- گروه سنی ۹ تا ۱۲ سال: ماده ۸۸ قانون مجازات اسلامی مقرر کرده است اطفال ۹ تا ۱۵ سال در صورت ارتکاب جرائم تعزیری، موضوع یکی از تصمیمات مندرج در بندهای «الف» تا «ث» آن ماده قرار می‌گیرند، اما از آنجا که طبق تبصره یک همین ماده تصمیمات مذکور در بندهای «ت» و «ث» فقط درباره اطفال و نوجوانان دوازده سال قابل اجرا است، تدابیر قابل اعمال در مورد گروه سنی ۹ تا ۱۲ سال، منحصر به موارد مذکور در بندهای «الف» تا «پ» این ماده است.

از حیث ماهوی، واکنش‌هایی که قانونگذار در مورد این گروه سنی پیش‌بینی کرده است، جنبه ترمیمی - تربیتی دارند (۱۶) و از لحاظ فنی نیز مفهوم این ماده آن است

که کودکی که کم‌تر از ۹ سال دارد، نمی‌تواند موضوع هیچ تصمیمی در نظام عدالت کیفری، حتی تصمیمات اصلاحی و مراقبتی قرار گیرد. به عبارت دیگر این افراد قابل محاکمه نیستند.

۲-۱- گروه سنی ۱۲ تا ۱۵ سال: در مورد گروه سنی ۱۲ تا ۱۵ سال، قانونگذار سخت‌گیری بیشتری نشان داده و این امکان را فراهم کرده است که علاوه بر واکنش‌های اصلاحی مورد اشاره در بند قبل، برخی تدابیر تأدیبی - تنبیهی نیز در مورد آن‌ها اعمال شود. طبق تبصره ۱ ماده ۸۸ کودک یا نوجوان ۱۲ تا ۱۵ ساله که مرتکب جرم تعزیری شود، ممکن است علاوه بر تدابیر مذکور در بند قبل، مشمول واکنش پیش‌بینی‌شده در بندهای «ت» و «ث» این ماده قرار گیرند. به ویژه واکنش مذکور در بند «ث» که عبارت از نگهداری در کانون اصلاح و تربیت به مدت سه ماه تا یک سال است، دارای جنبه تنبیهی قوی است. در قسمت ذیل تبصره، سخت‌گیری نسبت به این گروه سنی را بیشتر کرده و مقرر نموده که اگر این اطفال و نوجوانان مرتکب جرم تعزیری درجه ۱ تا ۵ شوند، الزاماً باید مدت ۳ ماه تا یک سال به کانون اصلاح و تربیت اعزام شوند و قاضی نمی‌تواند برای آن‌ها واکنش دیگری غیر از تسلیم به اشخاص واجد صلاحیت یا اخطار و اخذ تعهد به عدم تکرار جرم، در نظر گیرد.

دکتر جعفری، محمد

۳-۱- گروه سنی ۱۵ تا ۱۸ سال: پس از گذر از سن ۱۵ سال تا رسیدن به سن ۱۸ سال، دختران و پسرانی که مرتکب جرم تعزیری شوند، مشمول ماده ۸۹ قانون مجازات هستند. در این ماده مقرر شده است که مجرمان این رده سنی، بسته به نوع جرم، به یکی از مجازات‌های مذکور در آن ماده محکوم می‌شوند که شدیدترین آن‌ها ۵ سال نگهداری در کانون اصلاح و تربیت و خفیف‌ترین آن‌ها نیز پرداخت جزای نقدی است.

قانون مجازات اسلامی ۹۲ در جرائم حدی و قصاص حداقل سن مسئولیت کیفری را بلوغ دانسته است و با توجه به ماده ۱۴۷ قانون مجازات اسلامی دختران ۹ سال قمری و پسران ۱۵ سال تمام قمری بالغ و دارای مسئولیت کیفری کامل هستند و

طبیعتاً در صورت ارتکاب جرم نیز مجازات وی همچون مجازات فرد بزرگسال است. با این وجود مقنن برای همگام‌شدن با الزامات بین‌المللی حقوق کودک ماده ۹۱ را وضع نمود. مقررات راجع به نحوه مسئولیت کیفری کودک و نوجوان کم‌تر از هجده سال در ماده ۹۱ و تبصره ۲ ماده ۸۸ قانون مجازات اسلامی بیان شده است. با توجه به این وضعیت سه حالت برای افراد مرتکبان جرائم حدی و قصاص زیر هجده سال متصور است:

- فرد نابالغ کم‌تر از ۱۲ سال که مشمول اقدامات تربیتی و اصلاحی بندهای «الف» تا «پ» ماده ۸۸ می‌شود.

- فرد نابالغ ۱۲ تا ۱۵ سال به یکی از اقدامات بندهای «ت» و یا «ث» ماده ۸۸ محکوم می‌شود.

- افراد بالغ کم‌تر از هجده سال هرگاه مشمول یکی از شرایط سه‌گانه ماده ۹۱ قرار بگیرند مجازات‌های مقرر در مواد ۸۸ تا ۹۵ قانون مجازات اسلامی قرار می‌گیرند. ماده ۹۱ قانون مجازات بیان می‌کند: «در جرائم موجب حد یا قصاص هرگاه افراد بالغ کم‌تر از هجده سال، ماهیت جرم انجام شده و یا حرمت آن را درک نکنند و یا در رشد و کمال عقل آن‌ها شبهه وجود داشته باشد، حسب مورد با توجه به سن آن‌ها به مجازات‌های پیش‌بینی‌شده در این فصل محکوم می‌شوند.

در کشور مصر تقسیم‌بندی جرائم بر حسب شدت آن‌ها در سه دسته جنایت، جنحه و خلاف قرار دارد، لذا در تعیین حداقل سن مسئولیت کیفری تفاوتی بین نوع جرم ارتكابی (تعزیر، حدود و قصاص) و همچنین تفاوتی بین دختر و پسر وجود ندارد. بنابراین ماده ۹۴ (۸) از باب هشتم قانون حقوق کودک مصر حداقل سن مسئولیت کیفری را ۱۲ سالگی قرار داده است، در نظام تقنینی مصر اطفال تا سن ۱۵ سال تمام فاقد مسئولیت کیفری هستند که این گروه به نوبه خود به دو دسته تقسیم می‌شوند کودکان تا هفت سال به دلیل عدم تمییز، فاقد مسئولیت کیفری مطلق هستند و اطفال ۷ تا ۱۵ سال مشمول اقدامات تأمینی و تربیتی قرار می‌گیرند. همچنین با توجه به ماده ۱۰۱ قانون حقوق کودک مصری چنین مستفاد می‌شود که اقدامات اتخاذشده برای

افراد تا سن ۱۲ سال از نوع حمایتی هستند و فاقد جنبه کیفری و تأمینی هستند، لذا حداقل سن مسئولیت کیفری در مصر مشابه جرائم تعزیری در ایران ۱۲ سال تمام میلادی است، خواه جرم ارتكابی جنحه باشد یا جنایت.

۲- حداکثر سن مسئولیت کیفری

حداکثر سن مسئولیت کیفری در واقع به معنای سن بلوغ کیفری یا سن رشد جزایی است. سن بلوغ کیفری سنی است که فرد پس از آن، مسئولیت کیفری کامل پیدا می‌کند و به عنوان یک بزرگسال، مجازات می‌شود و در این سن شخص حسن و قبح اعمال خود را درک می‌کند و مسؤول رفتارهای اجتماعی خود می‌باشد. ماده ۱ کنوانسیون حقوق کودک سن بلوغ کیفری را هجده سال تمام میلادی می‌داند، البته به کشورهای این اختیار را داده است تا سن بالاتر را برای تعیین سقف مسئولیت کیفری یا سن بلوغ کیفری قرار دهند، لذا ماده یک کنوانسیون حقوق کودک بیان می‌دارد: «از نظر کنوانسیون حاضر منظور از کودک افراد انسانی زیر ۱۸ سال است» در مقررات ایران در جرائم تعزیری سقف سن مسئولیت کیفری مطابق با اسناد و مقررات سن ۱۸ سالگی می‌باشد و این موضوع در ماده ۸۸ و ۸۹ قانون مجازات ۹۲ بیان شده است، لیکن در جرائم حدی و قصاص مسئولیت کیفری اطفال و نوجوانان را سن بلوغ (نظام مسئولیت مطلق یا یک‌باره) دانسته است و برای دختران ۹ سال قمری و برای پسران پانزده سال قمری می‌داند، البته قانونگذار جهت تعدیل رویه و رویکرد خود ماده ۹۱ قانون مجازات اسلامی ۹۲ را وضع کرده است، لیکن به نظر می‌رسد قانونگذار ما باید صراحتاً خود را با قوانین و مقررات بین‌المللی هماهنگ کند و صرف ارتكاب جرم حدی یا تعزیری یا قصاص تغییری در ادراک و قوه تمییز کودک و نوجوان ایجاد نمی‌کند، لذا در خصوص حدود و قصاص سن مسئولیت کیفری کودکان در ایران مطابق با اسناد و موازین بین‌المللی نیست. کمیته حقوق کودک در گزارش سال ۲۰۰۷ به صراحت از کشورها خواسته است حداقل و حداکثر سن مسئولیت کیفری را در قوانین خود تعیین نمایند. قانونگذار مصر بین سن بلوغ کیفری، یعنی رشد جزایی و رشد حقوقی تفاوت قائل شده است و در ماده ۲ قانون حقوق کودک مصر (۸) و اصل ۸۰ قانون اساسی مصر

(۱۷) سن بلوغ جزایی را هجده سال تمام میلادی می‌داند و از این حیث هیچ تفاوتی بین دختر و پسر وجود ندارد، ولی در کشور مصر سن رشد حقوقی با سن رشد جزایی متفاوت هستند و با توجه به تصریح ماده ۴۴ قانون مدنی مصر (۱۸) سن رشد حقوقی سن بیست و یک سالگی است. دلیل این تفاوت را باید در مبنای آن دو جستجو کرد مبنای منشأ رشد جزایی تشخیص حسن و قبح اعمال است و منظور، توانایی است که شخص بر اساس آن قدرت تشخیص حسن و قبح افعال را دارد. به عبارت دیگر شخص دارای رشد جزایی دارای قوه تمییز خوبی و بدی است و چون انسان اول بدی و خوبی را تمییز می‌دهد و بعد نفع و ضرر را، بنابراین حجر مدنی ملازمه‌ای با حجر جزایی ندارد، ولی حجر جزایی مستلزم حجر مدنی است. بنابراین هر کسی که خوب و بد را تمییز ندهد، نمی‌تواند نفع و ضرر را هم تمییز دهد، زیرا بدی در معنی کلی شامل ضرر هم می‌شود و خوبی در به طور عام شامل نفع هم هست (۱۹).

تفاوت دیگری که در حقوق ایران و مصر وجود دارد در سن مسئولیت کیفری است. در جرائم حدی و قصاص قانون ما بلوغ جنسی را ملاک سن رشد قرار داده است که در دختران ۹ سال قمری و در پسران ۱۵ سال تمام قمری است. نکته ای که باید به آن توجه داشت این است که سن بلوغ در دین و منابع فقهی ما حقیقت شرعی ندارد تا ما آن را متوقف بر جعل شارع مقدس بدانیم، بلکه بلوغ یک امر و پدیده طبیعی است و بر حسب زمان و مکان متغیر است و تحت تأثیر شرایط جغرافیایی و نژادی یک امر تدریجی است (۱۱). به همین دلیل است که اکثر نظام‌های حقوقی مسئولیت کیفری تدریجی را پذیرفته‌اند. بنا بر نظر فقیه بزرگوار محمدحسن نجفی نویسنده جواهر الکلام بلوغ یک امر تعبدی و حقیقت موضوعه شرعی مانند نماز و روزه نیست که متوقف بر نظر شارع مقدس باشد (۲۰). بنابراین بلوغ باید به طور موردی احراز شود و در صورت عدم احراز باید سن معینی به عنوان اماره قطعی برای بلوغ تعیین شود، به طوری که با رسیدن به آن سن اطمینان حاصل شود که دختر یا پسر به کمال رشد طبیعی خود رسیده‌اند (۱۱)، لذا لازم است در کشور ما سن معینی به عنوان اماره رشد جزایی تعیین شود تا ملاک عمل حقوقدانان باشد و مناسب است این سن مانند اکثر کشورها سن ۱۸

سالگی کامل باشد، زیرا نوعاً افراد جامعه ما در این سن به رشد می‌رسند دارای توانایی تشخیص و تمییز می‌شوند و برای نوجوانانی که در سنین ۱۵ تا ۱۸ سالگی قرار دارند و نوعاً آثار بلوغ در آن‌ها ظاهر شده، ولی قوه تمییز به کمال نرسیده است، باید همانند جرائم تعزیری مسئولیت کیفری نقصان یافته مورد توجه قرار گیرد.

در تطبیق قانون ایران و مصر نکته‌ای که پیشنهاد آن خالی از لطف نیست، این‌که مفهوم کمال عقل مورد مذاقه بیشتری قرار گیرد و این موضوعی است که فقهای بزرگ ما آن را یکی از شرایط تحقق مسئولیت کیفری در مباحث فقهی راجع به قصاص دانسته‌اند. فقهای ما در ارتباط با مسئولیت کیفری فقهی صرف رسیدن به سن بلوغ را برای رسیدن به رشد و کمال عقلی کافی ندانسته‌اند و از جمله آنان مرحوم محقق حلی که یکی از شرایط قصاص را کمال عقل می‌داند و شهید اول و شهید ثانی کمال عقل را در کنار بلوغ از جمله شرایط قصاص می‌دانند (۲۱). رشد جزایی از مقوله تمییز و درک بوده که به قوای دماغی و عقلی مربوط است و بلوغ جنسی مربوط به تکامل قوای بدنی و جسمی است و با وجود هم‌زمانی ظهور آن‌ها در افراد، این دو پدیده ضرورتاً لازم و ملزوم هم نیستند و باید بین آن‌ها تمایز قائل شد و باید آنچه در حقوق ما در جرائم حدی و قصاص ملاک اهلیت جزایی و تحمل مسئولیت کیفری باشد، رشد جزایی است نه بلوغ جنسی. تفاوت اساسی بین نظام تقنین ما و کشور مصر در این نکته است و این همان موضوعی است که کنوانسیون حقوق کودک و موازین بین‌المللی همواره بر آن تأکید کرده‌اند. در نتیجه قانونگذار مصر بیشتر از کشور ما با اصول بین‌المللی هماهنگ است، البته قانونگذار ما در ماده ۹۱ نوآوری بسیار زیادی در جرائم حدی و قصاص ایجاد کرده است، لیکن نکته‌ای که وجود دارد قانون باید در بیان خود اصول را رعایت کند و خودش مبین اصل باشد. در فقه ما در جرائم حدود و قصاص اصل بر وجود کمال عقل در کنار بلوغ است، حال آنکه بر حسب ظاهر تبصره ماده ۹۱ قانون مجازات اسلامی صرف بلوغ موجد کمال عقل است، مگر این‌که عدم آن احراز شود و به نظر می‌رسد این نکته بسیار مهمی در تعیین حداقل سن بلوغ کیفری در جرائم حدی و قصاص می‌تواند باشد.

گفتار سوم: مسؤولیت کیفری اطفال و نوجوانان

مسؤولیت به معنای پاسخگویی و پاسخ‌پذیری فرد است، منظور از پاسخ‌پذیری آن است که فرد مجرمیت خود را پذیرفته و خود را متعهد می‌سازد که به اعمال ارتکاب‌یافته توسط خود پاسخ دهد (۱۶). در مطالعات کیفری کودک همانند شخص بزرگسال نیست، بلکه انسانی مستقل که شخصیت، روان و جسم وی در حال رشد و شکل‌گیری است و در مقابل بزه‌کاری و بزه‌دیدگی آسیب‌پذیر است (۲۲).

طفل بزه‌کار دلیل ویژگی جسمانی و عقلی مستلزم برخوردی ویژه با هدف سازش‌پذیری و اصلاح او می‌باشد، لذا نظام‌های حقوقی جهان با توجه به تحولات جسمی و عقلی اطفال و نوجوانان نظام مسؤولیت کیفری تدریجی هستند، به طوری که هر مرحله نیازمند برخوردهای مناسب همان مرحله است (۲۳). بر اساس مسؤولیت کیفری تدریجی سنین مسؤولیت کیفری نسبی، دوره‌ای ارفاقی و ویژه است که این دادرسی ویژه اطفال و نوجوانان است. در نظام مسؤولیت کیفری تدریجی پاسخ‌های کیفری بیشتر جنبه آموزش تربیتی هستند. وجود این مرحله ناشی از پذیرش چند مسأله بنیادین است: اول، وضعیت و ویژگی‌های خاص کودکان؛ دوم، قابلیت تربیت‌پذیری کودکان و این‌که نظام عدالت باید در مورد آن‌ها تبدیل به نظام تربیتی گردد، زیرا هدف نه‌تنها تنبیه و ارباب نیست، بلکه بازگرداندن آن به جامعه است؛ سوم، حمایتی‌بودن دادرسی ویژه اطفال و نوجوانان، بدین معنا که بزه‌کاری کودکان معمولاً تابع علل و عواملی نظیر فقر و آموزش نادرست، سوء استفاده از آن‌ها و سایر است، لذا باید با حمایت مضاعف از کودکان معارض با قانون، کمبودها و محرومیت‌های گذشته فرد که منجر به بزه‌کاری آنان شده را با ارائه امکانات و حقوق بیشتر از بین برد (۲۴).

در تطبیق مسؤولیت کیفری اطفال و نوجوانان در ایران و مصر پیشتر بیان شد که ایران در تعزیرات و حدود و قصاص دو نظام مسؤولیت کیفری تدریجی (در تعزیرات) و مسؤولیت کیفری مطلق (حدود و قصاص) را پذیرفته است و نحوه مسؤولیت اطفال و نوجوانان در هر یک به طور مفصل توضیح داده شد. در ادامه بیشتر به مسؤولیت کیفری اطفال و نوجوانان در کشور مصر می‌پردازیم. نظام تقنینی مصر همانند اکثر نظام‌های

حقوقی قائل به تدریجی بودن مسئولیت کیفری نوجوانان است و آن را به سه مرحله تقسیم کرده است: ۱- مرحله فقدان مسئولیت مطلق؛ ۲- مرحله مسئولیت نقصان یافته؛ ۳- مرحله مسئولیت کامل.

۱- مرحله فقدان مسئولیت مطلق

در نظام حقوق کشورمان دوره فقدان مسئولیت شامل دو مرحله می شود: ۱- مرحله عدم مسئولیت مطلق و افراد زیر ۹ سال در این گروه قرار می گیرند؛ ۲- مرحله دوم افراد ۹ تا ۱۵ سال را دربر می گیرد که این ها وارد چرخه قضایی می شوند، لیکن عمل آن ها اثر جزایی ندارد و فقط مشمول اقدامات تأمینی و تربیتی می شوند، لذا ماده ۹۹ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ مقرر می دارد: «درباره اطفال و نوجوانانی که مرتکب جرائم تعزیری می شوند و سن آن ها در زمان ارتکاب، ۹ تا ۱۵ سال تمام شمسی است، حسب مورد دادگاه یکی از تصمیمات زیر را اتخاذ می کند»، ولی عمل آن ها اثر جزایی ندارد. افرادی که مشمول عدم مسئولیت مطلق هستند از چرخه حقوق جزا خارج اند و فقط افراد ممیز بالای ۹ سال در چرخه قضایی قرار می گیرند و چون قبل از ۱۵ سال هستند، مشمول اقدامات تأمینی و تربیتی قرار می گیرند.

در قانون مصر مرحله فقدان مسئولیت مطلق مخصوص کودکان گروه سنی ۷ تا ۱۵ سال تمام میلادی است و ماده ۱۰۱ قانون حقوق کودک مصر بیان می کند: «اگر کودک کم تر از ۱۵ سال تمام میلادی مرتکب جرمی شود، یکی از تدابیر زیر برای او اتخاذ می شود: ۱- توبیخ؛ ۲- تسلیم به اولیا؛ ۳- آموزش و توان بخشی؛ ۴- الزام به انجام دستورات معین؛ ۵- نظارت قضایی؛ ۶- انجام عملیات عام المنفعه؛ ۷- نگهداری در مراکز درمانی و بهداشتی؛ ۸- سپردن در یکی از مؤسسات رفاه اجتماعی و به جز مصادره اموال، مهر و موم اشیا و استرداد اموال موضوع جرم و موارد هشت گانه این ماده هیچ مجازات دیگری برای کودکان زیر ۱۵ سال تعیین نخواهد شد.»

چنانکه ملاحظه می گردد، اقدامات مقرر در این ماده در نوع خود مجازات نیستند و فقط جنبه حمایتی و تأمینی دارند، لذا در قانون مصری اطفال تا سن ۱۵ سال فاقد مسئولیت کیفری هستند. برخی حقوقدانان معتقدند که وضع این ماده و منع مجازات

کودکان ۷ تا ۱۵ سال نشان‌دهنده این است که قانونگذار مصر سن تمییز و حداقل سن مسؤولیت کیفری را به ۱۵ سالگی تمام افزایش داده است و تا زمانی که سن او بیش از ۱۵ سال تمام میلادی نشده است، اهلیت جنایی و جزایی ندارد (۲۵).

۲- مسؤولیت کیفری نقصان یافته

در قانون کشور ما افراد بالای پانزده تا هجده سال، چون حسن و قبح عمل را درک می‌کنند، برای آن‌ها مجازات در نظر گرفته، این‌ها دارای مسؤولیت جزایی هستند، اما مسؤولیت آن‌ها تخفیف یافته است، لذا ماده ۸۹ مقرر می‌دارد: «درباره نوجوانانی که مرتکب جرم تعزیری می‌شوند و سن آن‌ها در زمان ارتکاب جرم بین پانزده تا هجده سال تمام شمسی است، مجازات‌های زیر اعمال می‌گردد.»

در کشور مصر مسؤولیت کیفری نقصان یافته ویژه گروه سنی ۱۶ تا ۱۸ سال تمام میلادی است، قانونگذار مصر نوجوانان ۱۶ تا هجده سال تمام میلادی را فاقد رشد جزایی می‌داند، ولی آن‌ها را دارای مسؤولیت کیفری نقصان یافته می‌داند، لذا اعمال مجازات سنگین و شدید برای آن‌ها را ممنوع نموده است و بر حسب شدت جرم ارتكابی (جنایت، جنحه، خلاف) مجازات تخفیف یافته‌ای برای آن‌ها تعیین کرده است، لذا ما مسؤولیت کیفری نوجوانان ۱۶ تا ۱۸ سال تمام را با توجه به نوع جرم ارتكابی، یعنی جنحه و جنایت در دو قسمت مجزا مورد تحلیل می‌کنیم.

مسؤولیت کیفری نوجوانان ۱۶ تا ۱۸ سال تمام میلادی که مرتکب جنایت (۲۶) شده‌اند، مطابق ماده ۱۱۱ قانون حقوق کودک مصر تعیین می‌شود. ماده ۱۱۱ قانون حقوق کودک مصر بیان می‌دارد: «با حفظ مقررات ماده ۱۷ قانون مجازات مصر هرگاه نوجوان ۱۶ تا ۱۸ سال تمام میلادی مرتکب جنایتی شود که مجازات آن اعدام، حبس ابد، حبس با اعمال شاقه ۳ سال تا ۱۵ سال به مجازات حبس ساده سه سال تا ۱۵ سال محکوم می‌شود و اگر مجازات قانونی جرم ارتكابی سه تا ۱۵ سال باشد، به سه ماه تا سه سال حبس محکوم می‌شود. دادگاه اطفال می‌تواند به جای مجازات سه ماه تا سه سال حبس نوجوان را به یکی از اقدامات ۸ گانه ماده ۱۰۱ این قانون محکوم نماید.»

با مذاقه در این ماده چهار حالت برای آن متصور است:

- هرگاه نوجوان مرتکب جنایتی شود که مجازات آن اعدام، حبس ابد یا حبس با اعمال شاقه از سه تا ۱۵ سال باشد، به سه سال تا ۱۵ سال حبس ساده محکوم می‌شود.

- هرگاه نوجوان مرتکب جنایتی با مجازات سه تا ۱۵ سال حبس شود، به حداقل سه ماه تا سه سال حبس محکوم می‌شود.

- هرگاه نوجوان مرتکب جرمی شود که مجازات «تا سه سال حبس باشد، به حداقل نگهداری تا یک سال در مؤسسات رفاه اجتماعی محکوم می‌شود.»

- دادگاه اطفال می‌تواند مقررات تخفیف را همزمان بر اساس هر دو ماده ۱۷ قانون مجازات مصر و ماده ۱۱۱ قانون حقوق کودک مصری اعمال کند.

ماده ۱۷ قانون مجازات مصر در باب سوم مقرر می‌دارد (۲۶): «در خصوص جنایات هرگاه اوضاع و احوال ارتکاب جرم در دعوی عمومی مقتضی رفت قضات قرار بگیرد، مجازات‌ها بر اساس زیر تبدیل می‌شود: ۱- مجازات اعدام به حبس ابد یا حبس با اعمال شاقه؛ ۲- مجازات حبس ابد به مجازات حبس با اعمال شاقه یا حبس؛ ۳- مجازات حبس با اعمال شاقه به حبس یا حبسی که کم‌تر از شش ماه نباشد.»

مسئولیت کیفری نوجوانان ۱۶ تا ۱۸ سال تمام میلادی که مرتکب جنحه می‌شوند، مطابق قسمت اخیر ماده ۱۱۱ قانون حقوق کودک مصر تعیین می‌شود. ماده ۱۱۱ قانون حقوق کودک مصر بیان می‌کند: «... اما هرگاه نوجوان ۱۶ تا ۱۸ سال مرتکب جنحه (۲۶) شود و مجازات قانونی آن حبس باشد، دادگاه می‌تواند یکی از بندهای ۵، ۶، ۸ ماده ۱۰۱ این قانون را در خصوص او اتخاذ نماید.»

بنابراین هرگاه نوجوان مرتکب جنحه‌ای با مجازات حبس گردد، دادگاه اطفال می‌تواند همان مجازات مقرر قانونی (حبس) را اتخاذ نماید یا یکی از بندهای ماده ۱۰۱ را اعمال نماید، ولی در صورتی که مجازات قانونی جنحه ارتكابی نوجوان جزای نقدی باشد، دادگاه موظف است نوجوان را محکوم به جزای نقدی کند و حق تبدیل جزای نقدی به مجازات دیگر ندارد.

۳- مسئولیت کیفری کامل

مسئولیت کیفری کامل همان موضوع بلوغ و رشد جزایی که در مطالب پیش به طور مفصل بیان آن گذشت. افراد بالای ۱۸ سال با توجه به این که ماهیت عمل خود و حسن و قبح اجتماعی عمل را درک می‌کنند، مسؤول اعمال خود هستند و در برابر عمل ناقض قانون باید پاسخگو باشند، لذا دارای مسئولیت کیفری کامل هستند، قانون کشور ما در جرائم تعزیری و قانون مصر در کلیه جرائم اشخاص بالای سن ۱۸ سال را مسؤول اعمال خود می‌داند و برای آن‌ها مسئولیت کیفری تام و کامل قائل است. این دسته از افراد در کشور ما و کشور مصر هر دو بزرگسال محسوب می‌شوند و از موضوع بحث ما خارج هستند.

نتیجه‌گیری

نظام حقوقی مصر سن ۱۸ سال تمام میلادی را بلوغ جزایی می‌داند و کف سن مسئولیت کیفری ۱۲ سالگی است و نظام مسدولیت کیفری تدریجی را برای تمام جرائم و دختر و پسر به طور یکسان پذیرفته است و حقوق راجع به اطفال و نوجوانان و مسئولیت کیفری آن‌ها را در بطن یک قانون واحد آورده است و پیشنهاد می‌شود این موضوع در نظام تقنینی ما مورد لحاظ قرار گیرد تا زمینه حمایت از کودکان فراهم شود. در نظام تقنین مصر حدود و قصاص در مورد اطفال موضوعیت ندارد و حقوق دانان مصری معتقد هستند، مسئولیت جنایی یا کیفری اطفال در فقه با قانون متفاوت است، به این صورت که در فقه طفل از نظر جنایی (کیفری) مسؤول و پاسخگو نیست، بلکه با توجه به این که طفل مشمول عقاب شارع قرار نمی‌گیرد، فقط از نظر تأدیبی و تربیتی مسؤول است، در حالی که در قانون صحبت از مسئولیت جنایی طفل می‌شود و طفل باید از نظر کیفری پاسخگو باشد، لذا مسئولیت او بر حسب سن و نص قانون تعیین می‌گردد. نکته دیگر ماده ۱۱۱ قانون حقوق کودک مصر به صراحت اعمال مجازات سنگین مانند اعدام بر اطفال و نوجوانان منع نموده است و این مورد تأیید

موازن بین‌المللی از جمله کنوانسیون حقوق کودک است و آخرین نکته‌ای که در مورد قوانین اطفال باید گفت، این‌که ما هر چقدر قوانین کامل و درست و جامعی داشته باشیم تا زمانی که تضمینی برای اجرای آن‌ها نداشته باشیم، هیچ فایده‌ای نخواهد داشت، زیرا اطفال هیچ درک و فهمی از حق و حقوق خود ندارند، حتی اگر حق حیات که مهم‌ترین حقوق انسان است را از آن‌ها بگیریم، هیچ کس صدای اعتراض آن‌ها را نخواهد شنید، چون نه می‌دانند حق حیات چیست و نه می‌دانند اعتراض چگونه است.

References

1. Ali Mohammad J. History of Laws an Introduction to the Study of Customary Laws. Beirut: Academic Institute for Studies and Publication; 1998. p.29.
2. Heidary H, Khaksar Arani J. Comparative study of Hebrew and Hammurabi penal codes. Criminal Law J 2014; 3(8): 115-143.
3. Zare T. Investigating the Criminal Protection of Children in Iranian Law & International Documents. Tehran: Master's thesis, University of Tehran, Faculty of Law and Political Sciences; 2005.
4. Moazen Zadegan H. The evolution of protective criminal law, children and juvenile in Iranian law. The Judiciary Law J 2008; 1(62-63): 15-40.
5. Bavi H. Criminal Protection of Victim Children and Juveniles in Iranian and Egyptian laws. Tehran: Master's thesis, Allame Tabataba'i University, Faculty of Law and Political Sciences; 2018.
6. Jassim Mohammed al-Hamdani SH. Criminal Responsibility for a Child between Sharia and international law. Jordan: Master's Thesis, Middle East University, Faculty of Law; 2014-2015.
7. Marmoon R. The Effect of Child Right Treaty on Juvenile Justice System. Algeria: University of Constantine 1 (University of Mentouri Brothers Constantine); 1013.
8. Egypton child law Law No.12 of 1996 adopted law No.126 of 2008.
9. Markaz Malmiri A, Mahdizade M. Scattered Legislation in Iranian Legislative System. Public Law J 2015; 17(47): 157-184.
10. Rajab Zadeh I. The Challenges of Iran's Criminal Legislation after the Islamic Revolution. Babbolsar: Mazandaran University, Faculty of Law and Political Sciences; 2012.
11. Rohami M. Criminal Liability. Law and Political Sciences J 2002; 1(58): 167-198.

12. Saboori M, Alavi F. Juveniles Age of Criminal Responsibility in Islamic Penal Code. Criminal Law Research 2013; 6(1): 171-194.
13. Convention on the Rights of the Child.
14. Provisions of Beijing adopted by General Assembly resolution 33/40 of 29 1985, November.
15. Asadi Gandomani F. Juveniles Age of Criminal Responsibility in Iran criminal law whith a view to the Islamic Penal Code. Yazd: Master's Thesis, Islamic Azad University; 2016.
16. Jamshidi A. Discourse on Criminal Policy in the Judicial Bill on the Establishment of the Children's and Juvenile Court. The Judiciary Law J 2003; 1(45): 61-102.
17. The Constitution of Egypt amended. 2014.
18. The Civil Law of Egypt No. 131 of 1948.
19. Jafari Langrudi J. Law Terminology. Tehran: Ganje Danesh; 1990.p. 335.
20. Najafi MH. Javaher alkalam fi Sharaye Islam. Beirut: Dar Ehya Altarat Alarabi; 1981. p.4-5.
21. Jebei Ameli Z. Al-Roze albahiyat. Qom: Elmiyeh Qom; 1395. p.65-66.
22. Abachi M. Child Criminal law in United Nations Documents. Tehran: Majd Publication; 1395. p.10.
23. Aloji M. Criminal Responsibility in Economical Institute. Beirut: Nofel Institute; 1982. p.27.
24. Heidari M. Comparative Assessment of Penal Responsibility Age - According to Islamic Juris Pradent - International Documents and Islamic Penal Code. Quarteriy Journal of Comparative Study Islamic and Western Law 2016; 3(1): 91-114.
25. Sharif SK. Criminal Protection of Children Rights. Cairo: Dar ah-Nahzat al-Aradia; 2014. p.58.
26. Egyptian Penal Code No.58 of 1937 amending. 2018.